

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Hallitusohjelmassa tavoitteena on lisätä osaajien työperäistä maahanmuuttoa ja parantaa kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden mahdollisuuksia työllistyä Suomeen. Selonteossa kotouttamistoimenpiteet ovat suunnattu pääosin työttömille työnhakijoille ja KELAn toimeentulotuen asiakkaille. Tällä rajauksella ei pystytä vastaamaan hallitusohjelman tavoitteisiin ja maahanmuuton ja kotoutumisen haasteisiin. Suomella ei ole varaa siihen, että asettautumis- ja kotoutumispalveluiden ulkopuolelle jää lähtökohtaisesti noin 60 % maahanmuuttajista eli työn ja opiskelun vuoksi maahan muuttavat sekä tosiasiallisesti myös iso joukko perhesyistä muuttavia, ml. edellä mainittujen opiskelijoiden ja työntekijöiden perheenjäsenet. Pohjois-Karjalan ELY-keskus katsoo, että kaikille maahanmuuttajille riippumatta maahantulon syystä on taattava yhdenvertainen oikeus kotoutumissuunnitelmaan ja kotoutumiskoulutukseen, työllistymiseen ja osallisuuteen. Lisäksi oikeutta kotoutumispalveluihin ei tule sitoa määräaikaan, vaan palveluita tulee voida tarjota asiakkaiden tarpeiden mukaan riippumatta Suomeen muuton ajankohdasta.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Maahanmuuttajan työllisyyden ja osallisuuden edistäminen alkaa varhaiskasvatuksesta. Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat tärkeä osa vanhempien ja lasten tukemista, mutta ne eivät vastaa kaikkiin alle kouluikäisen lapsen kotoutumisen tarpeisiin. Varhaiskasvatusiässä olevien lasten kotoutumista tuetaan parhaiten päivähoidossa laaditulla varhaiskasvatussuunnitelmalla, jossa määritellään lapsen tuen tarpeet ja tukitoimenpiteet huomioiden lapsen kielellinen ja kulttuurinen tausta. Maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla subjektiivinen päivähoito-oikeus ja oikeus varhaiskasvatukseen ei tällä hetkellä toteudu yhdenvertaisesti kantasuomalaisiin lapsiin verrattuna. Tutkittu tosiasia on se, että maahanmuuttajataustaisen lapsen valmiudet koulun aloitukseen ovat paremmat, kun lapsi on ollut järjestelmällisen varhaiskasvatuksen piirissä. Kotolaissa on turvattava lapsen etu subjektiivisella oikeudella varhaiskasvatukseen riippumatta vanhempien työmarkkina-

asemasta. Näin maahanmuuttajataustaiselle lapselle taataan se, että hän ei joudu aloittamaan koulutuspolkuaan takamatkalta. Varhaiskasvatukselle tuetaan tehokkaasti maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumista, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta.

Kouluikäiset lapset ja nuoret oppivat kielen sekä yhteiskunnan rakenteet koulussa. Erityisesti teini-ikässä Suomeen muuttavia nuoria on tuettava koulussa, että he olisivat jatko-opinnoissa yhdenvertaisessa asemassa muiden nuorten kanssa. Sosiaaliset verkostot muodostuvat koulussa ja vapaa-ajan harrastusten parissa. Siksi kouluikäisille maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille on kotoutumisen tukemiseksi taattava vähintään yksi kodin ulkopuolinen harrastus. Tämä lisää osallisuutta ja mahdollistaa vuorovaikutuksen eritaustaisten nuorten ja lasten välillä. Vanhemmuuden tukemisen lisäksi maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kotoutumista on tuettava suoraan lapsiin ja nuoriin itseensä kohdistuvilla toimenpiteillä.

Maahanmuuttajanaisten alhainen työllisyysaste on ongelma, jolla on kauaskantoisia negatiivisia vaikutuksia paitsi henkilölle itselleen ja hänen perheelleen myös koko yhteiskunnalle. Kotiin jäävä äiti ei välttämättä hahmota kaikkia valintansa tulevia vaikutuksia. Kotolain uudistamisella on aktiivisesti vaikutettava maahanmuuttajanaisten työllisyystilanteen parantamiseen ja kotoutumisen esteiden poistamiseen. Tutkitusti tehokas keino integraation parantamiseksi ja työllisyysasteen nostamiseksi on kotouttamissuunnitelman laatiminen. Toinen tehokas keino on kotoutumiskoulutus. Kotoutumiskoulutukseen osallistuminen on oltava kaikkia aikuisia maahanmuuttajia velvoittava, ml. kotivanhemmat. Kotoutumiskoulutus antaa aikuiselle maahanmuuttajalle kielellisiä ja sosiaalisia valmiuksia toimia yhdenvertaisena jäsenenä suomalaisessa yhteiskunnassa sekä edellytyksiä jatko-opiskeluun ja työllistymiseen.

Yllä mainituilla keinoilla voidaan suoraan vaikuttaa moniin maahanmuuttajaperheitä kuormittaviin tilanteisiin, kuten suomen kielen taidon puute kotoutumisen alkuvuosina, yhteiskunnallisten rakenteiden vieraus ja sosiaalisten verkostojen vähäisyys. Eritaustaisten ihmisten vuorovaikutuksen lisääntyminen ja kotoutumisen parantuminen edistävät suoraan myös hyviä väestösuhteita.

Kotoutumisen edistämisen kannalta keskeisin edistämistoimenpide on se, että kaikille maahanmuuttajille taataan laissa oikeus kotoutumissuunnitelmaan ja velvollisuus suorittaa kotoutumiskoulutus maahantulon syystä riippumatta. Kotoutumissuunnitelma on tehtävä mahdollisimman nopeasti maahan saapumisen jälkeen, esimerkiksi 3 kk kuluessa. Määräaikaa ei tarvita, jos joku ihminen ei syystä tai toisesta ole päässyt kotoutumispalveluiden piiriin maahan tullessaan hänellä pitää olla oikeus kotoutumispalveluihin tarvittaessa. Kotoutumiskoulutuksen toteutumistavat (lähiopetus, etäopetus, itsenäinen verkko-oppiminen) ja palveluntuottaja (kunta, järjestö, oppilaitos, yksityinen palveluntuottaja) voi vaihdella segmentoidun palveluntarpeen mukaan.

Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen ja kehittäminen vastaamaan myös työllistävien yritysten tarpeita on tervetullut tavoite. Pohjois-Karjalan ELY-keskus kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa ei ole konkretisoitu sitä, miten työnantajayhteistyö vakiinnutetaan, niin että yritysten näkemykset tulevat paremmin huomioon otetuiksi. On tärkeää, että selkeästi määritellään miten yhteistyö työnantajien, viranomaisten (kunnat, te-palvelut), kouluttajien ja muiden palveluntarjoajien välillä järjestetään maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllisyyden edistämiseksi.

Kotoutumisen alueellinen suunnittelu-, kehittäminen ja seuranta ovat ELY-keskusten vastuulla. Kotoutumisen edistämisen tietopohjaisuuden vahvistaminen on elintärkeää ennakkoinnin, palveluiden suunnittelemisen ja seurannan sekä kehittämisen kannalta. Tämän vuoksi on kehitettävä tekoälyn hyödyntämiseen pohjautuva toimintamalli reaaliaikaisen ja tarkan tilannekuvan luomiseksi maahanmuutosta valtakunnan, alue- ja kuntatasolla. Samanaikaisesti järjestelmää on kehitettävä niin, että kun henkilö muuttaa maahan, hän saa automaattisesti tiedon hänelle sopivista julkisista, yksityisistä ja kolmannen sektorin palveluista, jotka tukevat kotoutumistaan, työllistymistään ja osallisuutta yhteiskuntaan. Älykäs hallinto takaa sen, että maahanmuuttaja-asiakas saa tarvitsemansa palvelut oikeaan aikaan ja resurssit kohdennetaan tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti.

Älykkään hallintojärjestelmän toteuttaminen vaatii todennäköisesti lakimuutoksia. Tarvittavat lakimuutokset on siis tehtävä, että että viranomaisten on mahdollista jakaa tietoa saumattomasta ja että eri viranomaisten tietojärjestelmät kommunikoivat keskenään. Keskeisimpinä TEMin, Migrin, Tilastokeskus ja DVV:n tietokannat on kytkettävä yhteen tekoälyn avulla.

Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työllistyminen nopeutuu ja osallisuus yhteiskunnasta lisääntyy, kun kotoutumiskoulutus integroidaan osaksi kansainvälisiä maisteritutkintoja. Tutkintoihin pitää myös automaattisesti kuulua harjoittelujakso suomalaisessa työpaikassa. Järjestöt voivat auttaa opiskelijaa luomaan sosiaalisia verkostoja suomalaiseen yhteiskuntaan, minkä vuoksi järjestöyhteistyö pitää vakiinnuttaa osaksi oppilaitosten kotouttavaa toimintaa. Tuoreen maisterin siirtyminen työelämään nopeutuu, kun hänen ei tarvitse aloittaa alusta kieli- ja yhteiskuntaopintoja, hänellä on kokemusta suomalaisesta työelämästä ja sosiaalisia verkostoja.

Tutkintojen rinnastamista ja osaamisen tunnistamista tulee myös kehittää työmarkkinoille sijoittumisen edistämiseksi. Hyvä keino on esimerkiksi osatutkintojärjestelmä. Jatkuvan oppimisen periaatteen mukaisesti maahanmuuttaja-asiakkaille tulee järjestää työelämälähtöisiä koulutus- ja oppimismoduuleja. Näitä toimintatapoja kehittämällä saadaan yhä useampi kansainvälinen osaaja työllistymään ja jäämään pysyvästi Suomeen.

Käytännön kokemukset kuntatasolta, erityisesti kiintiöpakolaisten vastaanotosta osoittavat, että perheiden kotoutumista edistetään parhaiten siten, että koko perhe on heti kotoutumisen alkuvaiheessa siellä missä suomalaisetkin ovat ja missä puhutaan suomea. Lapset

varhaiskasvatuksessa tai koulussa, aikuiset kotoutumiskoulutuksessa, työelämässä tai ammattiin opiskelemissa. Järjestöjen organisoima ystäväperhetoiminta ja muut oman kiinnostuksen mukaiset harrastukset lisäävät osallisuutta ja voivat suunnata jopa työuralle. Kun koko perhe on alusta alkaen aktiivisesti mukana suomalaisessa yhteiskunnassa ja kaikki oppivat yhtä aikaa suomen kielen osallisuus ja työllistyminen edistyvät luontevasti.

Lapsien kotona hoitavien vanhempien kotoutumista ja työvoimaan siirtymistä ei edistä se, että heidät kategorisoidaan ryhmäksi, jolle suunnitellaan oma erillinen kotoutumisen malli. Kotivanhemmillä on oltava yhdenvertainen oikeus henkilökohtaiseen palvelutarpeeseen perustuvaan kotoutumissuunnitelmaan ja kotoutumiskoulutukseen kuin muillakin kotoutujilla. Yhdenvertaisuuden takaamiseksi sen on oltava sisällöltään ja kestoaltaan samanlainen kuin muillakin kotoutujilla. Ellei kotivanhemmalla ole mahdollisuutta osallistua kokopäivä koulutukseen yksilölliseen palvelutarpeeseen perustuen koulutus voidaan suunnitella puolipäiväiseksi siten, että sen suorittaminen kestää puolet pidempään kuin kokopäiväreittiä kotoutuvilla.

Päiväkoti-ikäisen kotoutumista tuetaan parhaiten normaalilla varhaiskasvatuksella, joka perhepäivähoidossa tai päiväkodissa. Erityisesti maahanmuuttajalasten kohdalla on lapsen edun mukaista, että tästä subjektiivisesti oikeudesta varhaiskasvatukseen pidetään kiinni. Sillä taataan lapsen kehitys ja tuen tarpeet maahanmuuttajaperheissä, jotka ovat tutkimusten mukaan suomalaisia useammin pienituloisia. Varhaiskasvatus ei ole vain mahdollisuus, josta keskustellaan neuvolassa, vaan se on lapsen subjektiivinen oikeus. Kotolain on tuettava perheiden suuntautumista yhteiskuntaan, työllisyyttä ja osallisuutta. Selonteon esitys perheiden tukemisesta erityisesti kotivanhempien osalta vahvistaa sisäänpäin kääntymistä omaan perheeseen ja kotiäitiyttä.

Ilman huoltajaa yksintulleiden alaikäisten palvelut tulisi lähtökohtaisesti järjestää lapsen oikeuksien ja lapsen edun näkökulmista lastensuojelulain nojalla. Lainsäädännöllistä yksintulleiden alaikäisten lasten ja nuorten viitekehys tulee siis kokonaisuudessaan siirtää kotoutumislaista sosiaalihuolto- ja lastensuojelulakeihin kotoutumissuunnitelmaa lukuun ottamatta.

Sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat maahanmuuttajien kotoutumista, mutta vain jos ymmärretään mitkä ovat maahanmuuttajien haasteet sote-palveluiden käyttäjinä ja mitkä tekijät ovat heidän terveysongelmiensa taustalla. Osallisuus, maahanmuuttaja-asiakkaan toiveet ja näkökulmat, on tuotava osaksi maahanmuuttajien sote-palveluiden kehittämistä yhdenvertaisesti kantasuomalaisien kanssa. Tutkimustieto vahvistaa, että maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttaa työmarkkina-asema, koulutus, ja se pääseekö henkilö omaa osaamista vastaaviin tehtäviin vai ei. Jos maahanmuuttajat ovat heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa kuin kantasuomalaiset, myös terveyserot säilyvät.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Pohjois-Karjalan ELY-keskus esittää, että kansainvälistä suojelua saavien kuntapaikat varataan ainoastaan kiintiöpakolaisille. Turvapaikanhakijoiden määrä vaihtelee suuresti vuosittain ja turvapaikkaprosessin kautta oleskeluluvan saaneella henkilöllä on oikeus muuttaa mihin kuntaan tahansa. Valtaosa turvapaikanhakijoista ohjautuu kuntiin itsenäisesti ja ELY-keskuksen väliintulo voi jopa hidastaa kuntaan muuttoa. Näin ollen turvapaikanhakijoille on käytännössä mahdotonta kiintiöidä kuntapaikkoja.

Samalla kun kuntapaikkajärjestelmää kehitetään, pitää kehittää laskennallisiin ja erityiskustannuskorvauksiin perustuvaa rahoitusjärjestelmää. Käytännössä niin, että luovutaan erityiskustannuskorvausjärjestelmästä ja resurssoidaan kuntien kotouttamistyön rahoitus riittävän suurena laskennallisena korvauksena.

Esikotouttava työ vastaanottokeskuksessa on riittävä nyky muodossaan; opinto- ja työtoiminta on jo velvoittavaa ja yhteiskuntatietoutta mitataan loppukokeella. Turvapaikkaprosessi on nopea (6 kk hakemuksesta päätökseen) ja sen keskiössä on turvapaikkaperusteiden selvittäminen.

Turvapaikanhakijoiden kotoutumista edistetään tehokkaammin takaamalla turvapaikanhakijalla työnteko-oikeus välittömästi maahan saapumisen jälkeen ja keskeytyksettä koko turvapaikkaprosessin ajan, ml. uusintahakemukset. Kielteisestä turvapaikkapäätöksestä huolimatta henkilölle on voitava myöntää oleskelulupa työn perusteella, jos muut oleskeluluvan ehdot täyttyvät.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Selonteossa esitetty ohjaus- ja neuvontapalveluiden vakinaistaminen erittäin tärkeää. Maahanmuuttajien yhdenvertaisuuden takaamiseksi palvelut on ulotettava koko maahan siten, että monikielistä ohjausta ja neuvontaa on yhdenvertaisesti saatavilla kaikissa kunnissa. Palveluita voidaan järjestää myös kuntien välisenä yhteistyönä ja digitaalisesti etäpalveluna. Paikallistasolla tiivis viranomaisyhteistyö järjestöjen, oppilaitosten ja yritysten kanssa on elintärkeää.

Kaikki maahanmuuttajat voidaan ohjata nopeasti kotouttamispalveluiden piiriin hyödyntämällä tekoälyä. Oleskelulupakortin myöntämisen yhteydessä henkilö voidaan ohjata automaattisesti digitaaliseen Tervetuloa Suomeen -oppaaseen. Kun henkilö muuttaa maahan, hänelle voidaan automaattisesti lähettää omalla äidinkielellä tiedot hänelle sopivista julkisista, yksityisistä ja kolmannen sektorin palveluista sekä kutsun tulla kotikunnan maahanmuuttajapalveluihin

alkukartoitukseen. Älykkään hallinnon avulla kaikki maahanmuuttajat ohjautuvat automaattisesti oman kotikunnan maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapisteen asiakkaaksi ja kotoutumispalveluiden ääreen heti maahantulon jälkeen. Näin kotoutumisprosessi lähtee sujuvasti ja nopeasti käyntiin, eikä kukaan ajaudu syrjäytymiskiarteeseen. Tekoälyn hyödyntäminen vähentää myös jalkatyön tarvetta maahanmuuttajien tavoittamiseksi.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Selonteossa esitetty kotoutumisohjelma on suunnattu pääosin työvoiman ulkopuolella oleville ja työttömille maahanmuuttajille. Näin ollen suurin osa maahanmuuttajista rajautuisi kotoutumispalveluiden ulkopuolelle, mukaan lukien työperäiset maahanmuuttajat ja korkeasti koulutetut asiantuntijat. Pohjois-Karjalan ELY-keskus katsoo, että kotoutumisohjelman on oltava yhdenvertainen oikeus ja velvollisuus kaikilla maahanmuuttajille riippumatta maahantulon syystä. Sen vuoksi kotoutumisohjelman tavoitteet pitää määritellä laajemmin ja kohderyhmänä on oltava kaikki maahanmuuttajat. Alkuvaiheen yhteisen kotoutumisen asettautumiskokouksen (alkukartoitus, yhteiskunta- ja kulttuuriorientaatio ja suomen kielen alkeet) pitää olla kokonaisvaltainen, valtakunnallinen ja kaikille yhteinen. Kotoutuminen aina paikallinen prosessi, sen vuoksi kuntien on oltava kotoutumistyön keskiössä. Pohjois-Karjalan ELY-keskus kannattaa, että kotoutumisen asettautumiskokouksen järjestämisestä vastaa kotikunta ja kotoutumisen koordinaatiostuu on kunnalla. Asettautumiskokouksen jälkeen kukin ohjataan eteenpäin kotoutumispolullaan yksilöllisten palvelutarpeiden perusteella. Esimerkiksi korkeakouluopiskelijat korkeasti koulutetut Talent Boost -ohjelmaan.

Selonteossa esitetään, että selvitetään mahdollisuus kehittää ja ottaa käyttöön maahanmuuttajien alkuvaiheen palvelukokonaisuuden asiakastietojärjestelmä, jonka avulla voidaan hallinnoida asiakastietoa ja siirtää sitä sujuvasti eri hallinnonalojen välillä. Valtakunnallinen asiakastietojärjestelmä on otettava käyttöön mahdollisimman nopeasti ja sen täytyy seurata asiakasta elämäntilanteesta ja viranomaisesta toiseen, ks. yllä älykäs hallinto. Kaikkien maahanmuuttajien tavoittaminen onnistuu viivytyksettä tekoälyä hyödyntävillä ratkaisulla.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Pohjois-Karjalan ELY-keskus painottaa työperäisten maahanmuuttajien ja korkeasti koulutettujen oikeutta kotoutumisohjelmaan ja koulutukseen. Ehdotamme, että yhteistyössä työnantajien kanssa kehitetään toimintamalli, jolla työelämässä olevan maahanmuuttajan kotoutuskoulutus voidaan järjestää työn ohessa. Kielen oppiminen ja yhteiskuntataidot parantavat maahanmuuttajan jatkotyöllistymismahdollisuuksia.

Korkeasti koulutettujen työmarkkinoille tähtäävien maahanmuuttajien osaamisen tunnistaminen ja työmarkkinoiden tarpeet on saatava kohtaamaan samanaikaisesti. Esimerkiksi Työmarkkinatoria ja TE-liveä voidaan kehittää osaavien maahanmuuttajien ja työnantajien reaaliaikaisena kohtaamispaikkana.

Pohjois-Karjalan ELY-keskus painottaa, että kotoutumisen prosessit ovat maahantulosyystä riippumatta samantyyppisiä.

Sen vuoksi on tärkeää, että ei luoda erillisiä ohjelmia eri syistä maahan tulleille (pakolaiset, työperäiset maahanmuuttajat, kansainväliset osaajat, perhesyistä tulleet jne.) , vaan pirstaloitumisen sijaan yhtenäistetään asettautumisprosesseja ja kotoutumisen alkuvaiheen toimenpiteitä. Yhdenmukaisen asettautumisjakson jälkeen kukin voi siirtyä yksilölliselle kotoutumisen polulle.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Selonteossa esitetty kotouttamisen kumppanuusohjelma on hyvä ajatus, mutta keskeiset toimenpiteet voisivat olla konkreettisempia. Lisäksi eri toimijoiden rooli pitää määritellä selkeästi, että on selvää mitkä tehtävät kuuluvat viranomaisille ja mitkä kolmannelle sektorille. Pohjois-Karjalan ELY-keskus korostaa myös maahanmuuttajien omien järjestöjen roolia vertaistukea antavana tahona uusille tulijoille. Jos järjestöjen roolia halutaan vahvistaa samalla heille on taattava pysyvä rahoitus tehtävien hoitamiseen. Yhteiskunnallisia palveluja tuottavien järjestöjen avustusjärjestelmistä on siirryttävä valtionapujärjestelmään paikallistason viranomaisten ja järjestöjen yhteistoiminnan turvaamiseksi.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Hyvien väestösuhteiden edistäminen tapahtuu konkreettisesti paikallistasolla. Yleisen tason tavoitteiden lisäksi tarvitaan konkreettisia valtakunnallisia toimintamalleja, jotka voidaan ottaa käyttöön, jos paikkakunnalla ajaututaan ristiriitatilanteeseen eri väestöryhmien välillä. Pohjois-Karjalan ELY-keskus ehdottaa, että luodaan valtakunnalliset käypä toimintatapa-suositukset väestöryhmien välisten konfliktien ennaltaehkäisyyn ja ratkaisuun. Esimerkiksi valtakunnallisesti toimiva Naapuruussovittelun keskus on kehittänyt sovittelumenetelmiä, joilla ennaltaehkäistään vastakkainasettelun kärjistymistä konfliktiksi. Myös depolarize.fi -hanke on kehittänyt dialogisia menetelmiä, joilla puretaan vastakkainasettelua ja edistetään hyviä väestösuhteita sovittelua avulla.

Hyvien väestösuhteiden edistäminen ja toimintaohjeet konfliktien ennaltaehkäisyyn ja ratkaisuun tulee olla näkyvä osa kuntien kotoutumisohjelmia. Tämä konkretisoi viranomaisten ja muiden toimijoiden käytännön työtä hyvien väestösuhteiden edistämässä ja rasismien vastaisessa työssä paikallistasolla.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Hirvonen Suvi
Pohjois-Karjalan ELY-keskus